

FÖRSLAG TILL AVGÖRANDE AV GENERALADVOKAT
ANTONIO TIZZANO

föredraget den 18 april 2002¹

1. Genom beslut av den 15 december 2000 har Tribunal d'instance de Vienne (Frankrike) med stöd av artikel 234 EG frågat domstolen huruvida direktiv 93/13/EEG² utgör hinder för en nationell bestämmelse i vilken en preskriptionsfrist på två år fastställts för den nationella domstolens undersökning — ex officio eller till följd av en invändning från den konsument mot vilken talan väckts — av ett oskäligt villkor i ett standardavtal som ingåtts mellan en näringsidkare och en konsument.³

ningar till varandra i fråga om oskäliga villkor i avtal som sluts mellan en näringsidkare och en konsument.

2. Avtalsvillkor som avspeglar bindande författningsföreskrifter samt bestämmelser eller principer i internationella konventioner som medlemsstaterna eller gemenskapen har tillträtt, särskilt inom transportområdet, är inte underkastade bestämmelserna i detta direktiv.”

I — Tillämpliga bestämmelser

A — *De tillämpliga gemenskapsrättsliga bestämmelserna*

3. I artikel 2 i direktivet föreskrivs följande:

2. I artikel 1 i direktivet föreskrivs följande:

”1. Syftet med detta direktiv är att närma medlemsstaternas lagar och andra författ-

”I detta direktiv avses med

1 — Originalspråk: italienska.

2 — Rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal (EGT L 95, s. 29, svensk specialutgåva, område 13, volym 12, s. 169, nedan kallat direktivet).

3 — Genom beslut av den 26 januari 2001 ändrade den nationella domstolen texten till tolkningsfrågan enligt beslutet av den 15 december 2000. För tydlighetens skull skall här endast hänvisas till den ändrade lydelsen av frågan.

a) oskäliga villkor: avtalsvillkor som definieras i artikel 3,

b) konsument: en fysisk person som i samband med avtal som omfattas av detta direktiv handlar för ändamål som faller utanför hans näring eller yrke,

3. Bilagan innehåller en vägledande, inte uttömmande lista på villkor som kan anses oskäliga.”

c) näringsidkare: en fysisk eller juridisk person som i samband med avtal som omfattas av detta direktiv handlar för ändamål som har samband med hans näring eller yrkesverksamhet, oavsett om den är offentlig eller privat.”

5. I artikel 4 i direktivet föreskrivs följande:

”1. Utan att det påverkar tillämpningen av artikel 7 skall frågan om ett avtalsvillkor är oskäligt bedömas med beaktande av vilken typ av varor eller tjänster som avtalet avser och med hänsyn tagen, vid tiden för avtalets ingående, till alla omständigheter i samband med att avtalet ingicks samt till alla övriga villkor i avtalet eller något annat avtal som det är beroende av.

4. I artikel 3 i direktivet föreskrivs följande:

”1. Ett avtalsvillkor som inte har varit föremål för individuell förhandling skall anses vara oskäligt om det i strid med kravet på god sed medför en betydande obalans i parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet till nackdel för konsumenten.

2. Bedömningen av avtalsvilkors oskälighet skall inte avse vare sig beskrivningen av avtalets huvudföremål eller å ena sidan förhållandet mellan pris och ersättning och å andra sidan sålda tjänster eller varor; detta gäller i den mån dessa villkor är klart och begripligt formulerade.”

6. I artikel 5 i direktivet föreskrivs följande:

2. Det skall alltid anses att ett avtalsvillkor inte har varit föremål för individuell förhandling om det har utarbetats i förväg och konsumenten därför inte har haft möjlighet att påverka villkorets innehåll...

”I avtal där alla eller vissa villkor som erbjuds konsumenten är i skriftlig form skall dessa villkor alltid vara klart och

begripligt formulerade. Vid tveksamhet om ett avtalsvillkors innebörd skall den för konsumenten mest gynnsamma tolkningen gälla...”

7. I artikel 6.1 i direktivet föreskrivs följande:

”Medlemsstaterna skall föreskriva att oskäliga villkor som används i avtal som en näringsidkare sluter med en konsument inte är, på sätt som närmare stadgas i deras nationella rätt, bindande för konsumenten och att avtalet skall förbli bindande för parterna på samma grunder, om det kan bestå utan de oskäliga villkoren.”

8. I artikel 7.1 i direktivet föreskrivs följande:

”Medlemsstaterna skall se till att det i konsumenternas och konkurrenternas intresse finns lämpliga och effektiva medel för att hindra fortsatt användning av oskäliga villkor i avtal som näringsidkare sluter med konsumenter.”

9. I artikel 8 i direktivet föreskrivs följande:

”För att säkerställa bästa möjliga skydd för konsumenten får medlemsstaterna, inom det område som omfattas av detta direktiv, anta eller behålla strängare bestämmelser som är förenliga med fördraget.”

10. Enligt artikel 3.3 innehåller bilagan till direktivet en vägledande lista på villkor som kan anses oskäliga. Däribland finns villkor vars mål eller konsekvens är att ”oåterkalleligen binda konsumenten vid villkor som denne inte haft någon verklig möjlighet att ta del av innan avtalet ingicks” (punkt i).

B — *De tillämpliga nationella bestämmelserna*

11. I den franska rättsordningen ingår bestämmelserna om oskäliga villkor i kapitel II ”Clauses abusives” (Oskäliga villkor) under avdelning III (”Conditions générales des contrats”) (Allmänna avtalsvillkor) i bok I (”Information des consommateurs et formations des contrats”) (Konsumentinformation och avtalsutformning) i Code de la consommation (konsumentskyddslagen). Bland dessa bestämmelser återfinns artikel L. 132-1, i dess ändrade lydelse enligt lag nr 95-96 av den 1 februari 1995 om genomförande av direktivet, införd i avsnitt I (”Protections des consommateurs contre les clauses abusives”) (Skyddet av konsumenter mot oskäliga villkor) i ovan nämnda kapitel II. I denna bestämmelse definieras begreppet oskäliga villkor i

enlighet med direktivet. Bilagan till denna innehåller en vägledande lista som är identisk med den lista som finns i bilagan till direktivet. I bestämmelsen anges dessutom att villkoren i fråga skall anses som icke inskrivna i avtalet, vilket enligt uppgifter från den nationella domstolen innebär att de är ogiltiga. I artikel L. 132-1 anges inte, i likhet med i direktivet, några preskriptionsfrister vid eventuell talan om ogiltigförklaring. I enlighet med allmänna avtalsrättsliga regler kan sådan talan väckas inom fem år.⁴ En invändning om ogiltighet kan däremot inte preskriberas. Den nationella domstolen har i detta sammanhang nämnt Cour de cassations dom.⁵ En konsument kan med andra ord alltid invända mot ett oskäligt villkor beträffande vilket en näringsidkare väcker talan gentemot honom.

12. I Code de la consommation finns dessutom en särskild bestämmelse om konsumentkreditavtal. Denna bestämmelse, som återfinns i kapitel I ("Crédit à la consommation") (Konsumentkrediter) under avdelning I ("Crédit") (Krediter) i bok III ("Endettement") (Skuldsättning), återger till stor del föreskrifterna i lag nr 78-22 av den 10 januari 1978 "om information och konsumentskydd vid vissa kredittransaktioner", även kallad Scrivenerlagen. Denna lag syftar till att begränsa det stora antalet mål avseende den mycket stora mängd konsumentkreditavtal som ingås varje år. Scrivenerlagen skall i detta syfte söka hindra att det i varje enskilt fall måste undersökas huruvida parterna till dessa avtal är i verklig mening eniga. Talan

skall avfattas på så sätt att en bättre konsumentinformation kan säkerställas och att domstolarnas kontroll av avtalens rättsenlighet kan förenklas. I artikel L. 311-13 i Code de consommation föreskrivs särskilt att den handling som innehåller erbjudandet till konsumenten om ett konsumentkreditavtal skall avfattas enligt de standardmodeller för avtal som fastställts av kommittén för bankregler, efter att ha hört det nationella konsumentrådet (motsvarande det svenska konsumentverket). Dessa avtalsmodeller har därefter fastställts genom ett dekret⁶ och finns nu intagna i en bilaga till artikel R. 311.-6 första stycket i Code de la consommation. I denna artikel föreskrivs följande:

"Det preliminära låneerbjudandet enligt artikel L. 311-8 (nu artikel L. 311-13) innehåller de anvisningar som hör till den avtalsmodell som, bland avtalsmodellerna i bilagan till denna Code de la consommation, motsvarar den föreslagna kredittransaktionen."⁷

13. Bland de avtalsmodeller som finns i bilagan till artikel R. 311-6 i Code de la consommation avser nr 5 "preliminärt erbjudande om kredit, som kan utnyttjas vid olika tillfällen med hjälp av ett kreditkort", det vill säga just den typ av avtal som är i fråga i förevarande fall och som avser en kredittransaktion som i Frankrike är känd som "crédit permanent" (så kallad löpande kredit).

4 — Den nationella domstolen har hänvisat till artikel 1304 i Code civil (den franska civillagen).

5 — (Civ I) av den 19 december 1995 (Bull. Civ. I, nr 477).

6 — Dekret nr 78-509 av den 24 mars 1978.

7 — Detta är en fri översättning, vilket även gäller samtliga nationella bestämmelser som åberopas i texten.

14. I andra stycket i den ovannämnda artikeln R. 311-6 i Code de la consommation föreskrivs vidare följande:

”Denna handling [det vill säga det preliminära låneerbjudandet] skall utformas på ett tydligt och begripligt sätt. Den skall avfattas med bokstäver som inte är mindre än stilstorlek åtta.”

15. Den nationella domstolen har inte nämnt den ovan beskrivna bestämmelsen om konsumentkredit. Den har emellertid erinrat om att Kommissionen mot oskäligen avtalsvillkor — ett organ som inrättats vid ministeriet med ansvar för konsumentskyddet och som skall föreslå upphävande och ändring av oskäligen avtalsvillkor i standardavtal⁸ — i en rekommendation av den 17 december 1991 (nedan kallad rekommendationen)⁹ har föreslagit att ”alla avtalsvillkor skall stå före parternas underskrifter” (punkt I-1) och att ”avtalshandlingarna skall vara tryckta med bokstäver som inte är mindre än stilstorlek åtta” (punkt I-3), det vill säga med tryckbokstäver som enligt den nationella domstolen inte är lägre än 3 millimeter.¹⁰

8 — Se artiklarna L. 132-2—L. 132-5 i Code de la consommation.

9 — Recommandation n. 94-02 relative aux contrats porteurs des cartes de paiement assorties ou non d'un crédit (rekommendation nr 94-02 angående avtal om innehav av betalkort med eller utan kredit), BOCC av den 27 september 1994.

10 — Det skall dock påpekas att tillämpningen av detta kriterium har ifrågasatts av käranden i målet vid den nationella domstolen. Enligt käranden är fransk rättspraxis inte entydig i detta avseende, eftersom det i denna snarare anges att den bokstav som motsvarar stilstorlek åtta måste vara mellan två och tre millimeter hög.

16. I bestämmelsen om konsumentkreditavtal fastställs även de särskilda följderna för långgivarens underlåtenhet att iakttäva ovan angivna formkraven på området. I artikel L. 311-33 i Code de la consommation föreskrivs särskilt följande:

”En långgivare som beviljar en kredit utan att till låntagaren lämna ett preliminärt erbjudande som uppfyller villkoren enligt artiklarna L. 311-8—L. 311-13 skall fråntas rätten till ränta och låntagaren skall endast vara skyldig till återbetalning av kapitalet enligt föreskriven tidsplan...”

17. I artikel L. 311-34 i Code de la consommation föreskrivs dessutom att långgivarens underlåtenhet att iakttäva formkrav som föreskrivs i artiklarna L. 311-8—L. 311-13 skall medföra böter om 12 000 FRF.

18. Det skall därefter påpekas att det i artikel L. 311-37 i Code de la consommation — det vill säga den bestämmelse som tolkningsfrågan avser och som finns i avsnitt VIII med titeln (”Procédure”) (Förfarande) i ovannämnda kapitel I om konsumentkrediter, där de ovannämnda artiklarna återfinns — i den version som var i kraft vid tidpunkten för de faktiska omständigheterna i målet vid den nationella domstolen föreskrevs följande:

”Tribunal d'instance skall vara behörig i tvister som rör tillämpningen av detta

kapitel. Talan vid denna domstol skall väckas inom två år från den händelse som har givit upphov till tvisten...”

19. Enligt fransk rättspraxis som nämnts av den nationella domstolen skall i fråga om invändning om ett konsumentkreditavtals formella rättsstridighet den tvååriga fristen börja löpa den dag då avtalet ingås. Denna frist gäller dessutom i fråga om väckande av talan och i fråga om eventuella invändningar och gäller vid den domstol som ex officio påpekar rättsstridigheten. Följden av detta är dessutom att den ifrågavarande fristen inte kan vare sig upphävas eller avbrytas (så kallad ”délai préfix”).

20. Det skall slutligen påpekas att genom artikel 16, nr II-1 i lag av den 11 december 2001 nr 2001-1168 portant mesures urgentes de réformes à caractère économique et financier (lag om nödvändiga ekonomiska och finansiella reformåtgärder, nedan kallad lag 2001-1168)¹¹, har den andra meningen i artikel L. 311-37, med verkan för de avtal som ingåtts efter utfärdandet av denna lag (se artikel 16, nr II-3), införlivats på följande sätt:

”Talan i fråga om betalning som väcks vid denna domstol på grund av låntagarens försummelse skall väckas inom två år från den händelse som har givit upphov till tvisten, vid äventyr av preskription.”¹²

21. Den franska regeringen har under förhandlingen vid domstolen angivit att artikel 16, nr II.1 i lag 2001-1168 inte är annat än en ”tolkningsbestämmelse”¹³ avseende artikel L. 311-37, avsedd att specificera att fristen enligt den sistnämnda artikeln inte gäller andra former av talan än en sådan talan som långgivaren väcker vid låntagarens försummelse, särskilt sådana former av talan som syftar till att fastställa att vissa villkor är oskälliga.

22. Under förhandlingen har det vidare framkommit att, eftersom huvuddelen av tvisterna om konsumentkreditavtal just avser låntagarens försummelse att betala, har lagstiftaren med de angivna ändringarna avsett att begränsa riskerna för en onödigt stor skuldsättning för låntagaren. Lagstiftaren har i detta syfte fastställt en frist, som i huvudsak förefaller börja löpa så snart en del av betalningen inte har erlagts, inom vilken långgivaren måste väcka talan för att avtalet skall följas.

II — Bakgrund och tolkningsfråga

23. Genom ett avtal av den 26 januari 1998 beviljade Cofidis S.A., ett kreditorgan

11 — JORF (Republiken Frankrikes officiella tidning) nr 288 av den 12 december 2001, s. 19703.

12 — Min kursivering utmärker den text som har införlivats.

13 — Se emellertid vad som ovan anförts om ändringens tidsmässiga verkan.

(nedan kallat Cofidis), Jean-Louis Fredout en kredit som kunde utnyttjas vid olika tillfällen, även med hjälp av ett kreditkort, och som skulle återbetalas månadsvis med en effektiv ränta på 15,48 procent på ett skuldsaldo understigande 30 000 FRF och på 14,40 procent därutöver. Eftersom låntagaren vid de avtalade förfalldagarna inte hade gjort några månatliga delbetalningar, väckte långivaren den 24 augusti 2000 talan vid Tribunal d'instance de Vienne, i syfte att låntagaren skulle förpliktas att betala sin skuld. Svaranden inställde sig inte.

24. Vid sin undersökning av avtalet i fråga påpekade den nationella domstolen ex officio att villkoren om avtalsenlig ränta och om sanktioner vid dröjsmål (nedan kallade de finansiella villkoren) skall anses vara oskäligen, och således ogiltiga, eftersom "de brister i läsbarhet" och att de, i avtalet (som utgörs av ett enda blad med tryck på båda sidorna), har placerats på ett sådant sätt att det inte kan garanteras att Jean-Louis Fredout har kunnat få kännedom om dem. Tribunal d'instance har påpekat att Cofidis för avtalet i fråga har använt ett blad med tryck på båda sidorna. Låntagarens underskrift står på framsidan av avtalet och således, tvärtemot vad som föreskrivs i den ovannämnda rekommendationen av den 17 december 1991¹⁴, före de finansiella villkoren, som står på baksidan. Dessa villkor har dessutom tryckts med en typografisk stilstorlek som är mindre än den minsta storlek som krävs

för att läsbarheten skall kunna garanteras. På framsidan av avtalet har förutom en rubrik med stora bokstäver, "kostnadsfri begäran om penningreserv", vilket enligt Tribunal d'instance kan vilseleda konsumenten, "penningreservens" storlek och det månatliga återbetalningsbeloppet angivits. Det finns däremot ingen anvisning om antalet månadsbetalningar och således om den sammanlagda kostnaden för det belopp som ställts till konsumentens förfogande.

25. Tribunal d'instance har således anmodat käranden att klargöra på vilket sätt avtalet enligt käranden är rättsstridigt. Enligt vad som framgår av beslutet om hänskjutande har Cofidis noterat att Tribunal d'instance enligt artikel L. 311-37, som är tillämplig på alla tvister i fråga om konsumentkreditavtal, inte längre ex officio kan påpeka någon eventuell rättsstridighet, eftersom den skulle avse ett konsumentkreditavtal som ingåtts tidigare än två år innan förfarandet inletts.

26. Det har således klargjorts att fristen enligt L. 311-37 avser antingen talans väckande eller eventuella invändningar varigenom rättsstridigheten av konsumentkreditavtal bestrids — och som kan göras gällande mot den domstol som ex officio påpekar rättsstridigheten av sådana avtal — och att detta enligt fransk rättspraxis även hindrar att en allmänrättslig

14 — Se ovan punkt 15 och fotnot 8.

ogiltighet fastställs.¹⁵ Tribunal d'instance har mot bakgrund härav ansett att den inte kan ogiltigförklara ett oskäligt villkor som införts i ett konsumentkreditavtal, när fristen i fråga löpt ut innan talan har väckts. Den nationella domstolen har i detta perspektiv följaktligen ifrågasatt huruvida artikel L. 311-37 är förenlig med direktivet, med hänsyn dels till bestämmelserna i artikel 6.1 i direktivet, dels till det förhållandet att förteckningen över oskäliga villkor i bilagan till direktivet även innehåller sådana avtalsvillkor vars mål eller konsekvens är ”att oåterkalleligen binda konsumenten vid villkor som denne inte haft någon verklig möjlighet att ta del av innan avtalet ingicks” (punkt i). Tribunal d'instance de Vienne har således beslutat att ställa följande tolkningsfråga till domstolen: ”Det konsumentskydd som tillförsäkras genom rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal medför en skyldighet för en nationell domstol att vid tillämpningen av nationella bestämmelser som har antagits före eller efter nämnda direktiv i den utsträckning det är möjligt tolka dessa mot bakgrund av deras ordalydelse och syfte. Medför detta krav på en konform tolkning av sådana konsumentskyddsregler som föreskrivs i direktivet att en nationell domstol, vid vilken talan om betalning har väckts av en näringsidkare mot en konsument med vilken han ingått ett avtal, är skyldig att inte tillämpa en processuell undantagsregel, såsom regeln i artikel L. 311-37 i Code de la consommation, i den mån regeln förbjuder den nationella domstolen att på begäran av konsumenten eller ex officio ogiltigförklara ett oskäligt avtalsvillkor om avtalet har ingåtts mer än två år innan talan väcktes och i den mån regeln således gör det möjligt

för näringsidkaren att inför rätta åberopa nämnda villkor som grund för sin talan?”

III — Huruvida domstolen är behörig

27. Cofidis och den franska regeringen har ifrågasatt huruvida tolkningsfrågan är relevant och således huruvida domstolen är behörig att besvara den. Inledningsvis skall således denna fråga undersökas.

A — *Sammanfattning av parternas argument*

28. Den franska regeringen har i likhet med Cofidis hävdatt att Tribunal d'instance felaktigt har ansett att fristen enligt artikel L. 311-37 i fråga om oskäliga villkor är tillämplig, eftersom den har förväxlat bestämmelserna om konsumentkreditavtal med systemet för att skydda konsumenten mot oskäliga villkor. Artikel L. 311-37, som finns i bok III i Code de la consommation, har, tvärtemot vad den nationella domstolen förefaller anse, inget att göra med bestämmelserna om oskäliga villkor i bok I i Code de la consommation. Lag-

15 — Den nationella domstolen har i detta sammanhang nämnt Cour de cassations dom (Civ. I) av den 15 december 1998 i JCP 1999, II nr 10098, om ogiltighetsinvändning på grund av uppsåtligt handlande.

stiftaren kan således inte anses ha avsett att utvidga undersökningen av ett villkors oskälighet, även om villkoret är infört i ett konsumentkreditavtal, till den tvååriga fristen för preskription.¹⁶ Det är emellertid ostridigt, i sådana fall som det förevarande, att talan och invändningen om ogiltighet regleras genom allmänrättsliga bestämmelser avseende preskription. Om å andra sidan det samband som den nationella domstolen ansett föreligga mellan de två systemen inte har fastställts av Cour de cassation, som ännu inte uttalat sig i detta avseende¹⁷, förefaller detta dock motsägas av den tillförlitliga tolkning som den franska lagstiftaren nyligen har givit av artikel L. 311-37.¹⁸ Den franska lagstiftaren har, om än med en ny text som kommit efter de faktiska omständigheterna i målet vid den nationella domstolen, angivit att den tvååriga frist som föreskrivs i denna bestämmelse endast gäller för talan som långgivaren har väckt till följd av låntagarens eventuella försummelse.

29. Cofidis, som är av samma uppfattning, har dessutom påpekat att bestämmelsen om en speciell frist på två år, i stället för den allmänna fristen på fem år, i samband med konsumentkreditavtal enbart avser invändningen om dokumentets formella rättsstridighet i förhållande till standardmodellen. Denna frist motsvarar uppenbara rätts-säkerhetskrav och utgör kompensation för ett ganska heltäckande system. Lagstiftaren har genom att föreskriva denna frist velat förhindra att låntagaren, genom att vänta

med att utnyttja krediten för att sedan klaga på att han vid tidpunkten för erbjudandet varit offer för en formell rättsstridighet, på obestämd tid skall kunna använda den kredit som han beviljats. I ett fall som det förevarande, med ett avtal som i enlighet med modell nr 5 i artikel R. 311-6 i Code de la consommation¹⁹ ingåtts mer än två år tidigare, har Tribunal d'instance inte kunnat pröva huruvida avtalet är rättsstridigt, eftersom den tvååriga fristen enligt artikel L. 311-37 överskridits. Den nationella domstolen har däremot återigen betecknat de finansiella villkoren i avtalet som oskäliga med beaktande av den formella rättsstridighet som enligt den nationella domstolen gör dem ogiltiga, för att sedan kunna motivera att bestämmelsen tillämpas på de oskäliga villkoren och följaktligen invända mot att den korta preskriptionsfrist som föreskrivits i detta avseende strider mot direktivet.

30. Codifis resonemang stannar dock inte vid dessa principiella invändningar. Cofidis har tillagt att tolkningsfrågan även ur två andra synpunkter inte har någon relevans för fallet i målet vid den nationella domstolen. I förevarande fall föreligger det nämligen varken några oskäliga villkor i den mening som avses i artikel 3 i direktivet eller någon formell rättsstridighet med åsidosättande av de franska bestämmelserna om konsumentkreditavtal.

31. På den första punkten har käranden hävdat att de villkor som Tribunal d'instance ansett vara oskäliga, det vill säga de finansiella villkoren, inte omfattas av till-

16 — Mot en sådan slutsats talar särskilt ordalydelsen av artikel L. 311-37 och det förhållandet att bestämmelserna om oskäliga villkor och bestämmelserna om konsumentkreditavtal är två grupper av helt skilda regler, med olika tillämpningsområden och syften.

17 — Det har dock framgått att den nationella domstolen anser att Cour de cassations tolkning av artikel L. 311-37 i dom av den 15 december 1998 är relevant för dess bedömning (se ovan, punkt 26 och fotnot 15).

18 — Se ovan, punkterna 20 och 21.

19 — Se ovan, punkt 13.

lämpningsområdet för direktivet. Såsom redan påpekats skall enligt artikel 4.2 i direktivet ”[b]edömningen av avtalsvillkors oskälighet... inte avse vare sig beskrivningen av avtalets huvudföremål eller å ena sidan förhållandet mellan pris och ersättning och å andra sidan sålda tjänster eller varor; detta gäller i den mån dessa villkor är klart och begripligt formulerade”. Enligt Cofidis är det emellertid just de villkor i ett konsumentkreditavtal varigenom kostnaden för den kredit som beviljas konsumenten fastställs som är avtalets ”huvudföremål”. Enligt Cofidis skall villkoren i förevarande fall anses vara ”klart och begripligt formulerade”. I artikel 1.2 i direktivet föreskrivs dessutom att ”[a]vtalsvillkor som avspeglar bindande författningsföreskrifter samt bestämmelser... är inte underkastade bestämmelserna i detta direktiv”. Även om villkoren i fråga vore otydliga skulle de således inte omfattas av direktivet, eftersom det avtal som Jean-Louis Fredout tecknat exakt återspeglar lagstiftarens modell nr 5. Detta är ett faktum även om det i beslutet om hänskjutande inte har hänvisats till den rättsliga bakgrunden till den modell som använts för de ifrågavarande villkoren. Försök har däremot gjorts att hänföra villkoren till den rekommendation som angetts ovan²⁰ och därmed binda dem till en icke normativ rättsakt och inte till en lagstadgad avtalsmodell.²¹

32. Vad därefter avser villkorens påstådda formella rättsstridighet har Cofidis hävdad

20 — Se ovan, punkt 15.

21 — Cofidis har i detta sammanhang nämnt Cour de cassations dom (Civ. I) av den 13 november 1996 i Bull. Civ. I, nr 399.

att det standardavtal som bolaget använt med Jean-Louis Fredout²², inte heller är rättsstridigt i förhållande till nationell rättspraxis. Cofidis har i vart fall påpekat att den nationella domstolen faktiskt inte har angivit vilken specifik bestämmelse i Scrivenerlagen som skulle ha åsidosatts. Vad avser invändningen att låntagarens namnteckning står före, i stället för efter, de finansiella villkoren som tryckts på baksidan av avtalet, har Cofidis i alla fall påpekat att omedelbart ovanför denna namnteckning står följande förklaring: ”[låntagaren] förklarar att han, efter att ha tagit del av villkoren, godtar samtliga villkor på [avtalets] fram- och baksida”.

B — Bedömning

33. Såsom har framgått har Cofidis och den franska regeringen gjort gällande att direktiv 93/13 inte har något samband med tvisteföremålet i målet vid den nationella domstolen, eftersom dels de finansiella villkoren i avtalet med Jean-Louis Fredout varken är oskäliga eller otydliga, dels preskriptionsfristen enligt artikel L. 311-37 inte gäller tvister om villkor som omfattas av direktivet. Domstolen är enligt Cofidis och den franska regeringen således inte behörig att uttala sig i den fråga som ställts.

22 — Cofidis har särskilt nämnt Cour de cassations dom av den 25 april 1989 (överklagande nr 87-15.791), enligt vilken Scrivenerlagen inte kräver att erbjudandet till konsumenten skall vara ett ”plagiat” av de modeller som lagstiftaren fastställt, utan att det är tillräckligt att erbjudandet innehåller alla uppgifter som föreskrivs i denna lag.

34. Det skall i detta sammanhang för övrigt erinras om att enligt fast rättspraxis, som den franska regeringen och även kommissionen har åberopat, det inom ramen för det samarbete mellan domstolen och de nationella domstolarna som inrättats genom artikel 234 EG ”uteslutande ankommer på de nationella domstolarna, vid vilka tvisten anhängiggjorts och som har ansvaret för det rättsliga avgörandet, att mot bakgrund av de särskilda omständigheterna i varje enskilt mål bedöma såväl om ett förhandsavgörande är nödvändigt för att döma i saken som relevansen av de frågor som ställs till domstolen. En begäran från en nationell domstol kan bara avvisas då det är uppenbart att den begärda tolkningen av gemenskapsrätten inte har något samband med de verkliga omständigheterna eller med föremålet för tvisten i målet vid den nationella domstolen”.²³

vändighet måste ha bedömt direktivets räckvidd och i det syftet således ha fastställt sin behörighet att uttala sig om tolkningsfrågan.

36. Jag anser därför att domstolen är behörig att besvara den tolkningsfråga som är föremål för detta förfarande.

IV — Tolkningsfrågan

A — Direktivets tillämplighet

35. I förevarande fall tycks det sistnämnda fallet dock inte föreligga, eftersom domstolens svar på frågan enligt min mening i intet fall är uppenbart irrelevant för den nationella domstolens beslut. Det är uppenbart inte irrelevant om domstolen skulle fastställa att det fall som nu är föremål för tvisten vid den nationella domstolen omfattas av direktivets tillämpningsområde. Men det är heller inte irrelevant i det motsatta fallet, eftersom domstolen, även när den kommer till en sådan slutsats, med nöd-

37. Även om frågan om direktivets tillämplighet i förevarande fall inte är av betydelse för domstolens behörighet att uttala sig i den fråga som ställts till den, förefaller den dock vara av betydelse för svaret i sak på denna fråga och är till och med en förutsättning för detta svar. Om följderna i själva verket blir att direktivet inte är tillämpligt på det fall som är föremål för tvisten vid den nationella domstolen, föreligger inte förutsättningen för frågan. Domstolen har således då inte något skäl att besvara frågan, förutom just om den vill avkunna en dom utan något samband med de verkliga omständigheterna eller med föremålet för tvisten vid den nationella domstolen.

²³ — Dom av den 6 juni 2000 i mål C-281/98, Angonese (REG 2000, s. I-4139), punkt 18, med ytterligare hänvisningar.

38. Det skall erinras om att den fråga som behandlas har väckts under förutsättning av att de finansiella villkoren i kreditavtalet mellan Cofidis och Jean-Louis Fredout är "oskäligen" i den mening som avses i direktivet. Därav kommer hänvisningen till detta för att ifrågasätta huruvida den korta preskriptionsfristen enligt artikel L. 311-37 i förhållande till konsumentkreditavtal är förenlig med direktivet. Det antas nämligen att möjligheten till ett faktiskt skydd mot dessa villkor utesluts genom denna frist.

39. Frågan skall således framför allt ställas huruvida det i förevarande fall verkligen föreligger några oskäligen villkor. Om så inte är fallet är direktivet över huvud taget inte tillämpligt och kan således inte åberopas för att ifrågasätta tillämpningen av fristen enligt artikel L. 311-37. Domstolen har för övrigt inte handlat annorlunda i domen i målet Océano Grupo Editorial, när den före undersökningen i sak av tolkningsfrågan, som även den avsåg det aktuella direktivet, framför allt i förbigående har undersökt huruvida det omtvistade villkoret i målet vid den nationella domstolen faktiskt kan betecknas som oskäligt enligt direktivet och huruvida detta således är tillämpligt.²⁴

40. Den ovan ställda frågan skall enligt min mening besvaras nekande. Av hand-

lingarna i målet framgår på intet sätt att, genom att avtalsränta och dröjsmålsränta fastställs i de finansiella villkoren och det i dessa föreskrivs sanktioner vid eventuell försummelse av återbetalning av förfallna belopp, dessa villkor är sådana att det till nackdel för konsumenten och i strid med kravet på god sed kan fastställas "en betydande obalans" i parternas rättigheter och skyldigheter i den mening som avses i artikel 3.1 i direktivet.²⁵ Det skall tilläggas att dessa villkor knappast motsvarar något av exemplen på oskäligen villkor i bilagan till direktivet²⁶, till skillnad från vad som inträffade i målet Océano Grupo Editorial.²⁷ Men det skall framför allt understrykas att de finansiella villkoren är "huvudföremålet" för ett kreditavtal. I det fallet skall det till följd av artikel 4.2 i direktivet således inte göras någon bedömning av deras oskälighet, om de "är klart och begripligt formulerade", vilket de är i förevarande fall.

41. Såsom påpekats ovan har Tribunal d'instance förvisso ansett att det sätt på

24 — Dom av den 27 juni 2000 i de förenade målen C-240/98—C-244/98, Océano Grupo Editorial och Salvat Editions (REG 2000, s. I-4941), punkterna 21—24. Det skall påpekas att generaladvokaten Saggio i sitt förslag till avgörande även framför allt behandlade den preliminära frågan om tolkningen av direktivet för att klargöra huruvida villkoret i fråga i förfarandet vid den nationella domstolen faktiskt var ett oskäligt villkor (se punkterna 16—19).

25 — För ett liknande resonemang, jämför målet Océano Grupo Editorial (punkt 24 i domen och punkt 18 i generaladvokaten Saggios förslag till avgörande).

26 — Även om det i beslutet om hänskjutande hänvisas till fallet i punkt i i bilagan, det vill säga fallet med villkor vars mål eller konsekvens är "att oåterkalleligen binda konsumenten vid villkor som denne inte haft någon verklig möjlighet att ta del av innan avtalet ingicks" (se ovan, punkt 10), finns det i detta beslut inga uppgifter som gör att avtalet mellan Cofidis och Jean-Louis Fredout kan tänkas innehålla ett villkor av sådant slag, och än mindre i förhållande till finansiella villkor.

27 — Punkt 22 i domen.

vilket det ifrågavarande avtalet har tryckts, och det faktum att konsumentens namnteckning står före de finansiella villkoren, gör att avtalet och dessa villkor är otydliga eller i vart fall inte garanterar att konsumenten har kunnat få fullständig kännedom om dem. Det skall dock noteras att det i förevarande fall, såsom framgår av beslutet om hänskjutande, inte råder något tvivel om de finansiella villkorens innebörd. Det är nämligen endast räntesatser och en sanktion som har fastställts i dessa villkor, och någon osäkerhet föreligger inte (vilket parterna eller den nationella domstolen inte heller har hävdad) om villkorens betydelse.²⁸ Det skall dessutom påpekas att det av avtalsexemplaret som bilagts Cofidis inlaga framgår att när låntagaren undertecknar avtalet fästs hans uppmärksamhet vid samtliga villkor på avtalets fram- och baksida, och att villkoren avseende kreditens totalkostnad som återfinns på avtalets baksida, framhävs med fetstil. För att det skall kunna uteslutas att konsumenten faktiskt kan ha haft kännedom om villkoren i fråga är det enligt min mening därför inte tillräckligt att invända att de var svårlästa, eftersom de inte tryckts med stilstorleken åtta eller, vilket framgår av handlingarna i målet, fransk rättspraxis inte är entydig i fråga om vilken storlek motsvarande typografiska bokstav skall ha.²⁹

42. Det måste även påpekas att om, såsom Cofidis har hävdad utan att det bestridits,

28 — Se ovan, punkt 26.

29 — Se fotnot 10.

avtalet i fråga och särskilt de finansiella villkoren i detta motsvarar någon av de avtalsmodeller som den franska lagstiftaren har fastställt, finns det ännu större anledning till att direktivet inte är tillämpligt. I artikel 1.2 i detta stadgas det nämligen att "[a]vtalsvillkor som avspeglar bindande författningsföreskrifter... [inte är] underkastade bestämmelserna i detta direktiv".

43. Även om jag efter detta klagörande inser att det inte ankommer på domstolen att fastställa huruvida den tvååriga fristen enligt artikel L. 311-37 även avser fastställandet av huruvida villkoren i standardavtal är oskäligen, anser jag att det förhållandet att det i förevarande fall inte föreligger några oskäligen villkor måste leda till slutsatsen att det aktuella fallet som är föremål för målet vid den nationella domstolen inte omfattas av tillämpningsområdet för direktivet.

44. Härav följer att domstolen enligt min mening skall besvara tolkningsfrågan på så sätt utan att undersöka den i sak. För den händelse domstolen skulle komma till motsatt slutsats i denna preliminära fråga, skall jag även behandla tolkningsfrågan i sak.

B — Tolkningsfrågan i sak

45. Tribunal d'instance, som således antagit att direktivet är tillämpligt även på de omtvistade villkoren i målet vid den nationella domstolen, har i huvudsak frågat huruvida direktivet skall tolkas så, att det utgör hinder för en nationell bestämmelse som inte medger att den nationella domstolen, ex officio eller till följd av en invändning från konsumenten, fastställer att ett villkor i ett standardavtal är oskäligt två år efter det att avtalet ingicks.

1. Sammanfattning av parternas argument

46. Medan Cofidis och i viss mån den franska regeringen har föreslagit att frågan skall besvaras nekande, har Jean-Louis Fredout, den österrikiska regeringen och kommissionen uttalat sig i motsatt riktning.

47. Cofidis och den franska regeringen har framför allt sökt att särskilja det fall som är föremål för detta förfarande från det fall som givit upphov till domen i målet *Océano Grupo Editorial*³⁰, eftersom domstolen i denna dom har fastställt att "[d]et skydd som konsumenterna garanteras i... direktiv...innebär att den nationella dom-

stolen ex officio får bedöma huruvida ett villkor i det avtal som har lagts fram för den är oskäligt, när den undersöker huruvida en ansökan som har getts in till de nationella domstolarna kan tas upp till sakprövning".³¹

48. Enligt Cofidis och den franska regeringen har denna dom avkunnats beträffande ett bestämt fall med ett villkor avseende domstols behörighet. Detta villkor som innebar att konsumenten var skyldig att godta den exklusiva behörighet som tillkom domstolen på den ort där näringsidkaren hade sitt säte, medförde svårigheter för konsumenten att inställa sig vid domstolen och följaktligen att försvara sig. Domstolen har således, genom att medge att den nationella domstolen ex officio får bedöma huruvida ett sådant villkor är oskäligt, helt enkelt fastställt den nationella domstolens befogenhet att själv påpeka sin obehörighet, vilket under motsvarande förhållanden redan föreskrivs i fransk rätt. I förevarande fall är det däremot fråga om att bedöma huruvida en särskild preskriptionsfrist som den nationelle lagstiftaren har föreskrivit skall tillämpas eller inte.

49. Cofidis och den franska regeringen har dessutom hävdat att eftersom bestämmelser om preskriptionsfrister saknas både i det ifrågavarande direktivet och i direktiv 87/102, som specifikt avser konsumentkrediter³², och eftersom det handlar om en

31 — Domslutet i domen.

32 — Rådets direktiv 87/102/EEG av den 22 december 1986 om tillnärmning av medlemsstaternas lagar och andra författningar om konsumentkrediter (EGT L 42, s. 48, svensk specialutgåva, område 15, volym 7, s. 202, nedan kallat direktiv 87/102).

30 — Se ovan fotnot 24.

processuell fråga, omfattas frågan av den självbestämmanderätt som medlemsstaterna i detta avseende åtnjuter.

50. Cofidis och den franska regeringen har åberopat domstolens rättspraxis enligt vilken det, i avsaknad av en särskild gemenskapsrättslig bestämmelse, ”i den nationella rättsordningen i varje medlemsstat [skall] anges vilka domstolar som är behöriga och fastställas förfaranderegler för sådan talan som är avsedd att säkerställa skyddet av de rättigheter som enskilda har på grund av gemenskapsrätten. Dessa förfaranden får emellertid varken vara mindre förmånliga än de som avser liknande talan enligt nationell rätt (likvärdighetsprincipen) eller göra utövandet av de rättigheter som följer av gemenskapsrätten praktiskt taget omöjligt eller alltför svårt (effektivitetsprincipen)”.³³

51. Medan Cofidis och den franska regeringen mot denna bakgrund har ansett att artikel L. 311-37 otvivelaktigt är förenlig med likvärdighetsprincipen, har de mer utförligt avhandlat effektivitetsprincipen. De har i detta avseende erinrat om att domstolen har fastställt att en preskrip-

tionsfrist på ett år³⁴ eller också endast trettio dagar³⁵ är förenlig med effektivitetsprincipen. Fristen enligt artikel L. 311-37 skall följaktligen anses vara skälig, särskilt som den grundläggande rättssäkerhetsprincipen snarare skyddas genom fastställandet av liknande frister — i detta fall ett skydd för både konsumenten och de som är yrkesverksamma på området för konsumentkrediter — och fristen som är föremål för denna bestämmelse endast gäller möjligheten att göra gällande den formella rättsstridigheten av ett avtal av lagstadgad modell.

52. Jean-Louis Fredout har däremot med utgångspunkt från artikel 6 i direktivet, enligt vilken medlemsstaterna skall föreskriva att oskäliga villkor inte är bindande för konsumenten, och ur en helt annan synvinkel åberopat domen i målet *Océano Grupo Editorial* och påpekat att möjligheten för den nationella domstolen att ex officio bedöma huruvida ett villkor är oskäligt i den domen just ansågs vara ett lämpligt medel för att uppnå detta mål. Om det skulle sättas en tidsgräns för möjligheten att ex officio påpeka att ett villkor är oskäligt, i syfte att fastställa dess ogiltighet, skulle detta resultat säkert inte uppnås (och konsumenten således befrias från skyldigheterna i dessa villkor). Om så vore fallet skulle näringsidkaren, för att hindra att det fastställs att villkoret är oskäligt, endast behöva vänta på att fristen i fråga löper ut

33 — Dom av den 15 september 1998 i mål C-231/96, *Edis* (REG 1998, s. I-4951), punkt 34. Se även dom av den 16 december 1976 i mål 33/76, *Rewe* (REG 1976, s. 1989; svensk specialutgåva, volym 3, s. 261), punkt 5, dom av den 16 december 1976 i mål 45/76, *Comet* (REG 1976, s. 2043), punkt 13, och dom av den 14 december 1995 i mål C-312/93, *Peterbroeck* (REG 1995, s. I-4599), punkt 12.

34 — Dom av den 10 juli 1997 i mål C-261/95, *Palmisani* (REG 1997, s. I-4025).

35 — Domen i målet *Rewe* (ovan fotnot 33).

innan han inleder förfarandet för att erhålla betalningen. Möjligheten att ex officio påpeka att villkoret är oskäligt är å andra sidan desto viktigare, eftersom förfarandena i samband med konsumentkreditavtal i de flesta fall inleds av långivaren till följd av att lånet inte har betalats. Svaranden inställer sig vanligen inte, och om han gör det, biträds han oftast inte av en advokat.³⁶ Han har således inte fullständig kännedom om sina rättigheter enligt bestämmelserna om oskäliga villkor. För att rättfärdiga preskriptionsfristen i fråga tjänar det heller inte något till att åberopa rättssäkerhets-skäl, eftersom domstolen i en nyligen avkunnad dom har fastställt att sådana skäl ”inte kan göra sig gällande, eftersom de innebär en begränsning av de rättigheter som...direktivet uttryckligen ger konsumenten”.³⁷

53. Den österrikiska regeringen har för sin del tolkat artikel L. 311-37 så att det i denna med undantag från det allmänna rättssystemet föreskrivs en specifik preskriptionsfrist för alla tvister angående konsumentkreditavtal, inbegripet tvister angående oskäliga villkor. Även om den österrikiska regeringen har medgett att medlemsstaterna genom direktivet lämnas ett betydande handlingsutrymme i fråga om

formerna och medlen för införlivande av artiklarna 6.1 och 7.1,³⁸ och att rätts-säkerheten stärks genom en preskriptions-frist, har denna regering dock ifrågasatt att den ifrågavarande fristen, då den har karaktär av undantag och är kortvarig, kan leda till att dessa bestämmelser får föreskriven verkan.

54. Kommissionen har gjort exakt samma tolkning av artikel L. 311-37 som den österrikiska regeringen. Även kommissionen har åberopat domen i målet *Océano Grupo Editorial* för att påpeka att denna tolkning har allmän giltighet och inte, såsom *Cofidis* och den franska regeringen har hävdad, en giltighet som begränsas till behörighetsvillkoren. Den nationella domstolen skall enligt kommissionen således alltid ex officio kunna påpeka ett avtalsvillkors oskälighet. Härav följer enligt kommissionen att föreskriften om en tidsgräns för denna behörighet strider mot både artikel 6.1 i direktivet och målet avseende ett effektivt konsumentskydd och artikel 7.1 i direktivet, enligt vilken medlemsstaterna är skyldiga att se till att det finns lämpliga och effektiva medel för att hindra fortsatt användning av oskäliga villkor i standardavtal. Kommissionen har vidare anfört att principen om en enhetlig

36 — Det är ofta mål av ett så begränsat värde att det inte finns någon skyldighet att anlita advokat för försvaret.

37 — Dom av den 13 december 2001 i mål C-481/99, *Heininger* (REG 2001, s. I-9945), punkt 47, med hänvisning till rådets direktiv 85/577/EEG av den 20 december 1985 för att skydda konsumenten i de fall då avtal ingås utanför fasta affärslokaler (EGT L 372, s. 31; svensk specialutgåva, område 15, volym 6, s. 131).

38 — Det skall erinras om att det i artikel 6.1 stadgas att medlemsstaterna skall föreskriva att oskäliga villkor i standardavtal inte är bindande för konsumenten. Enligt artikel 7.1 däremot skall medlemsstaterna se till att det finns lämpliga och effektiva medel för att hindra fortsatt användning av liknande villkor i standardavtal.

tolkning av direktiven skulle äventyras³⁹ om medlemsstaterna gavs möjlighet att sätta en tidsgräns, och dessutom en annan tidsgräns, för denna behörighet. På samma sätt skulle målet att närma de nationella bestämmelserna till varandra, och särskilt bestämmelsen i artikel 7 i direktivet att förbereda lämpliga och effektiva medel för att hindra fortsatt användning av oskäliga villkor, allmänt äventyras.

2. Bedömning

55. Det skall erinras om att den nationella domstolen har ställt frågan till domstolen utifrån förutsättningen att fristen enligt artikel L. 311-37 även gäller i det fall det fastställs att ett villkor i ett konsumentkreditavtal är oskäligt och att tillämpningen av denna frist hindrar att konsumenten gör en invändning eller att den nationella domstolen ex officio undersöker huruvida villkoret är rättsstridigt. Som redan nämnts kommer frågan huruvida denna förutsättning har någon grund inte att behandlas här, eftersom den innebär frågor om tolkning av nationell rätt som domstolen enligt min mening inte har att ta ställning till. Det skall här endast påpekas att, enligt vad som framgår av handlingarna i målet, svaret på denna fråga enligt fransk rätt förefaller osäkert.⁴⁰

56. Det skall framför allt noteras att direktivet inte är till någon större hjälp för svaret på frågan, eftersom det inte sågs något i detta på den punkten. Medlemsstaternas frihet att fastställa preskriptionsfrister har dock härletts just ur att det inte sågs något i direktivet. Det grundläggande målet för direktivet som anges i artikel 6 är dock att oskäliga villkor inte skall vara bindande för konsumenten. I förevarande fall handlar det just om att fastställa huruvida tillämpningen av en viss bestämmelse i den franska rättsordningen hindrar att det mål som anges i direktivet kan uppnås.

57. Det *effektiva* skyddet av konsumenterna i den mening som avses i artikel 6 kan i detta perspektiv endast garanteras om det medges att det när som helst, och således utan preskriptionsfrister, kan resas en invändning mot det oskäliga villkor som näringsidkaren har åberopat i förfarandet. Eftersom initiativet till förfarandet för att fullgöra avtalet i detta fall lämnas till långivaren, det vill säga näringsidkaren, kan denne försena detta fram till utgången av den ifrågavarande fristen, för att på så sätt göra att det skydd som erbjuds konsumenten genom direktivet blir verkningslöst. Detta är för övrigt just vad som har inträffat i målet vid den nationella domstolen, i vilket näringsidkaren, sedan han inlett förfarandet mot låntagaren för att erhålla de belopp som denne var skyldig att erlägga, har rest en invändning om att en bedömning av de avtalsvillkor som berättigade till betalningen inte var möjlig eftersom den tvååriga fristen hade löpt ut.

39 — Kommissionen har citerat domstolens dom av den 18 oktober 1990 i de förenade målen 297/88 och C-197/89, Dzodzi (REG 1990, s. I-3763; svensk specialutgåva, volym 10, s. 531), punkt 37.

40 — Atminstone i fråga om de konsumentkreditavtal som ingåtts innan lag nr 2001-1168 trätt i kraft, genom vilken artikel L. 311-37 i Code de la consommation på denna punkt har ändrats (se ovan, punkt 28).

58. Den lösning som föreslagits avseende möjligheten att ex officio påpeka att ett

villkor är oskäligt förefaller vara än mer självklar. Det skall därvid erinras om att domstolen i den vid upprepade tillfällen nämnda domen i målet *Océano Grupo Editorial* tydligt har fastställt att i tvister om mindre värden, och med risk för att konsumenten inte kan försvara sig på lämpligt sätt inför domstol, skulle det mål som eftersträvas med artikel 6 i direktivet "inte kunna uppnås om konsumenterna var skyldiga att själva göra gällande att sådana villkor är oskäliga". Således kan "ett verkamt konsumentskydd endast... uppnås om den nationella domstolen får bedöma ett sådant villkor *ex officio*".⁴¹ Detta är exakt den situation som uppstått i målet vid den nationella domstolen där den konsument som är svarande inte har inställt sig och den nationella domstolen *ex officio* har påpekat att vissa villkor är oskäliga.

59. Jag kommer nu till argumentet enligt vilket medlemsstaterna, på grund av att det inte föreskrivs någonting i direktivet på den punkten, har frihet att reglera frågan med åberopande av principen om medlemsstaternas självbestämmanderätt. Det skall i detta avseende noteras att det förvisso är ostridigt att medlemsstaterna, i avsaknad av en specifik gemenskapsrättslig bestämmelse, har friheten att fastställa på vilket sätt de berörda kan göra de rättigheter gällande som garanteras dem enligt gemenskapens rättsordning. Denna frihet kan dessutom enligt domstolens ovannämnda rättspraxis endast utövas om likvärdighetsprincipen och effektivitetsprincipen iakttas,

vilka skall bedömas i förhållande till karaktären av de olika omständigheterna i målet.⁴² Mot bakgrund av vad ovan anförts utgör det förhållandet att en preskriptionsfrist föreskrivs när det, *ex officio* av den nationella domstolen, eller till följd av en invändning från den konsument som är svarande, fastställs att ett avtalsvillkor är oskäligt ett hinder för skyddet av konsumentens rättigheter och strider således mot den angivna effektivitetsprincipen.⁴³

60. Inte heller denna slutsats motsägs i princip av det faktum att domstolen under olika omständigheter har fastställt att kortare frister än den tvåårsfrist som här är i fråga är lagenliga. Domstolen har kommit till denna slutsats efter sin bedömning av hur skyddet av de rättigheter som gemenskapsrätten tillerkänner enskilda personer, och mer allmänt gemenskapsrättens faktiska tillämpning, i specifika fall har påverkats av fastställandet av dessa frister. För

42 — För ett tydligt resonemang i den riktningen, se på senare tid generaladvokaten Albers förslag till avgörande av den 7 februari 2002 i mål C-327/00, *Santex* (REG 2002, dom av den 27 februari 2003, ännu inte publicerat i rättsfalls-samlingen), punkt 88 och följande punkter, med ytterligare hänvisningar.

43 — Förutom den franska rättsordningen, beträffande vilken det föreligger viss tveksamhet som diskuteras i texten, är det mycket betecknande att det i de övriga medlemsstaterna inte har föreskrivits någon preskriptionsfrist för att resa en invändning mot oskäliga villkor i standardavtal.

41 — Punkt 26 i domen.

att endast ta upp de exempel som Cofidis och den franska regeringen har nämnt⁴⁴ skall det framför allt noteras att det, såväl i målen Rewe och Comet som i målet Palmisani, handlade om frister avseende *väckande* av talan som grundats på gemenskapsrätten. Det är emellertid uppenbart att fastställandet av sådana frister följer en annan logik och därför uppenbarligen är motiverat av de rättssäkerhetsskäl som i allmänhet gör sig gällande i fråga om sådana frister.⁴⁵ Det framgår i vart fall även av dessa domar att fristerna i fråga skall vara "skäliga", det vill säga lämpa sig för den funktion för vilka de inrättats, med iakttagande av effektivitetsprincipen. I domen i målet Palmisani har domstolen än mer uttryckligt framhållit detta krav och noterat att "en frist på ett år som börjar löpa vid ikraftträdandet av den rättsakt genom vilken direktivet [80/987/EEG] införlivas med den nationella rättsordningen, vilken inte endast ger de berättigade möjlighet att få kännedom om den fulla omfattningen av sina rättigheter, utan även fastställer förutsättningarna för ersättning för skada som vållats genom att direktivet har införlivats för sent, [kan] inte anses göra att det blir särskilt svårt eller, ännu

mindre, i praktiken omöjligt att väcka talan om skadestånd".⁴⁶

61. Det är således svårt att inse hur dessa domar, som avser andra förhållanden än det förhållande som är föremål för detta förfarande, och som i vart fall är resultatet av domstolens noggranna bedömning i varje enskilt fall, kan ligga till grund för argument till förmån för uppfattningen att tvåårsfristen enligt artikel L. 311-37 i Code de la consommation är förenlig med effektivitetsprincipen, särskilt som domstolen, när den, även i samband med frister avseende vidtagande av åtgärder enligt gemenskapsrätten, har fastslagit att den nationella lagstiftaren fastställt fristerna på ett sätt som har omöjliggjort eller specifikt minskat skyddet av rättigheterna enligt gemenskapens rättsordning, inte har tvekat att såsom i de välkända målen Barra och Deville påpeka att fristerna är oförenliga med direktivet.⁴⁷ Analogt och mer allmänt har domstolen i domen i målet Peterbroeck ansett att en nationell förfaranderegulering som förbjuder den nationella domstol vid vilken talan väckts att på eget initiativ bedöma om en nationell rättsakt är förenlig med en gemenskapsrättslig bestämmelse som inte inom en viss tidsfrist åberopats av den enskilde, med följden att

44 — Det vill säga fristerna på trettio dagar respektive ett år (se punkt 51).

45 — Se punkt 5 i domen i målet Rewe (som därefter citerats i punkt 28 i domen i målet Palmisani) och punkterna 17 och 18 i domen i målet Comet. Se även generaladvokaten Warners förslag till avgörande av den 30 november 1976 (REG 1976, s. 2000), se särskilt s. 2004.

46 — Punkt 29 i domen (ovan fotnot 34).

47 — Dom av den 2 februari 1988 i mål 309/85, Barra m.fl. (REG 1988, s. 355; svensk specialutgåva, volym 9, s. 325), punkterna 18 och 19, dom av den 29 juni 1988 i mål 240/87, Deville (REG 1988, s. 3513), punkt 18. Se, för ett liknande resonemang i ett mål från senare tid, generaladvokaten Geelhoeds förslag till avgörande av den 24 januari 2002 i mål C-62/00, Marks & Spencer (REG 2002, s. I-6325, s. I-6328), särskilt punkt 62.

tillämpningen av gemenskapsrätten i praktiken omöjliggörs.⁴⁸

det resultat som efterstävas med direktivet uppnås.⁵¹

62. Det kan å andra sidan inte anses vara motiverat att i förevarande fall till stöd för föreskriften om en preskriptionsfrist åberopa rättssäkerhetsprincipen, som måste fastställas även i konsumentens intresse. Såsom har framgått ges möjlighet att med den ifrågavarande fristen på goda grunder resa en invändning mot konsumenten avseende ett oskäligt villkor. Om det således finns några rättssäkerhetsskäl utgör de i själva verket ett skydd för näringsidkaren som åberopar villkoret, och inte för konsumenten, som däremot är eller borde vara det rättssubjekt som skyddas genom direktivet. Det skall å andra sidan erinras om att domstolen i domen i målet *Heininger* har fastställt att inte ens rättssäkerhetsskäl "kan göra sig gällande, eftersom de innebär en begränsning av de rättigheter som ...direktivet uttryckligen ger konsumenten".⁴⁹ Denna dom avsåg förvisso inte någon processuell frist, men det förefaller ändå vara lämpligt att åberopa den. I detta fall handlade det nämligen om att, i förhållande till direktivet om avtal som ingås utanför fasta affärslokaler⁵⁰, fastställa huruvida en preskriptionsfrist som i detta fall utgjorde hinder för konsumenten att utöva sin hävningsrätt, om han inte vederbörligen upplysts om denna rätt, medger att

63. Slutligen får den österrikiska regeringens och kommissionens argument inte underskattas, vilka har noterat att det faktum att konsumenter mot vilka en näringsidkare inlett ett förfarande, och den domstol vid vilken tvisten anhängiggjorts, i dessa fall tillerkänts rätt att utan tidsgräns invända mot oskäliga villkor kan bidra till att sådana villkor gradvis försvinner, eftersom näringsidkarna än mer kommer att avskräckas från att använda dem. Domstolen har för övrigt i domen i målet *Océano Grupo Editorial* på ett betecknande sätt fastslagit att den nationella domstolen skall ha möjlighet att ex officio granska huruvida ett villkor är oskäligt eftersom "en sådan granskning kan ha en avskräckande verkan som leder till att näringsidkarna upphör att använda oskäliga villkor i konsumentavtalen".⁵²

64. Frågan från Tribunal d'instance bör enligt min uppfattning således besvaras jakande.

48 — Se särskilt punkterna 18—21 i domen (ovan fotnot 33).

49 — Punkt 47 i domen (ovan fotnot 37).

50 — Direktiv 85/577 (ovan fotnot 37).

51 — Det skall i detta sammanhang erinras om att det i artikel 4 tredje stycket föreskrivs att "[m]edlemsstaterna skall se till att deras nationella lagstiftning innehåller lämpliga bestämmelser som skyddar konsumenten i de fall... information... saknas" till konsumenten om hans rätt att säga upp avtalet inom fristerna enligt artikel 5 i samma direktiv.

52 — Punkt 28 i domen.

V — Förslag till avgörande

65. Mot bakgrund av vad ovan anförts föreslår jag att domstolen skall fastställa följande:

Rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäligen villkor i konsumentavtal är inte tillämpligt på villkor i ett standardavtal som återger bestämmelser i lagar och andra författningar.

66. I andra hand, det vill säga i det fall domstolen skulle anse att direktivet är tillämpligt på finansiella villkor i avtalet i fråga, föreslår jag att domstolen skall fastställa följande:

Rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäligen villkor i konsumentavtal utgör hinder för en nationell bestämmelse enligt vilken den nationella domstolen förbjuds att ex officio, eller till följd av en invändning av den konsument mot vilken talan väckts, fastställa att ett villkor i ett standardavtal är oskäligt två år efter det att avtalet ingåtts.